

vić-Stulli. Donosi neke karakteristične primjere koji Perojce preko jezične matrice povezuju s crnogorskim tлом te ukazuje u kolikoj se mjeri podudaraju na sadržajno-tematskoj i žanrovskoj osnovici s folklornom građom koju je prikupio Josip Ribarić nekoliko godina prije no što je to učinila Bošković-Stulli.

Na samome kraju, u jedanaestoj je glavi (249–276) podastrt popis konzultirane i korištene literature i izvora. Kao arhivist i predstavnik jednoga od sunakladnika ove knjige posebno držim važnim istaknuti da je autor temeljio svoja zapažanja i zaključke na izvornom, neobjavljenom arhivskom gradivu. Najviše je istraživao u Državnom arhivu u Pazinu i to na arhivskoj zbirci Matične knjige iz Peroja, Poreča i Bala, na fondovima pulskih i porečkih bilježnika, fondu pulskoga kaptola te fondu katastarskih mapa. Osim pazinskoga arhiva obišao je i Državni arhiv u Rijeci, potom pismohrane župa u Fažani i Vodnjanu. Od inozemnoga arhivskog gradiva istraživao je na fondovima Archivio di Stato di Trieste te Archivio Segreto Vaticano.

Knjiga Alojza Štokovića nastala je kao rezultat rada unutar pulske Područne jedinice Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Rijeci, gdje je autor istaknuti znanstvenik s područjem istraživanja ranoga novog vijeka zapadne Hrvatske s naglaskom na Istru u njezinim povijesnim, društvenim i religioznim gibanjima.

Riječ je ne samo o historiografskom znanstvenom radu nego i širem od toga, i to zahvaljujući posljednjim poglavljima u kojima se ne samo dotiče, već i akribično predstavlja jezikoslovni i narodno-književni baštinski korpus Perojaca. Ova čitko pisana i znanstveno utemeljena monografija može poslužiti kao obrazac za obrađivanje sličnih tematika u hrvatskoj historiografiji.

Elvis Orbančić

Slaven Bertoša, *Migracije prema Puli. Primjer austrijske Istre u novom vijeku*, Pazin: Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli i Državni arhiv u Pazinu, 2012., 176 str.

Kao i veći dio pozamašnjoga znanstvenog opusa pulskoga povjesničara Slavena Bertoše, njegova nova monografija povezana je s izučavanjem demografske povijesti zavičaja, utemeljenom prvenstveno na iscrpnom uvidu u

novovjekovne matične knjige Pule, ali i zavidnom poznavanju starije i novije stručne literature o istarskoj prošlosti. Recentnu studiju o povezanosti stanovništva nekadašnje austrijske Istre s jugom Poluotoka moguće je, k tome, bez teškoća povezati s dvjema publikacijama iz bogate autorove bibliografije: poznavatelji Bertošina rada u novoj će knjizi prepoznati nastavak analiza ukoričenih u opsežnom *Životu i smrti u Puli* (2002.) te razmjerno nedavno objavljenom *Osebnom mjestu austrijske Istre* (2011.). Naravno, srodne se problematike Bertoša doticao i u brojnim znanstvenim radovima, objavljenima u hrvatskoj i stranoj periodici, navođenje kojih bi iziskivalo suviše prostora, a zainteresirani će čitatelj o njima lako pronaći konkretnije podatke u pedantno sastavljenoj bibliografiji na kraju knjige.

Osnovni sadržaj *Migracija prema Puli* podijeljen je u trideset razmjerno sažetih poglavlja. Osnovni podaci o povijesnom kontekstu te razlici što ju je potrebno imati na umu pri korištenju termina „Istarska knežija“ i „Pazinska knežija“ izloženi su već u „Predgovoru“ (5-6). „Uvodni dio“ (7-11) posvećen je, pak, preciznijoj zemljopisnoj i upravnoj razdiobi onodobne austrijske Istre. Značaj svojevrsnoga uvoda u istraživanje izvornoga gradiva moguće je pripisati i sljedećem poglavlju, naslovljenom „Općenito o puljskim matičnim knjigama“ (13-15), a analiza prikupljenih podataka započinje cjelinama „Provenijencija doseljenika: mjesta i nazivi“ (17-20), „Imena“ (21-25) i „Prezimeni“ (26-28).

Pod naslovom „Primjeri upisa u matične knjige“ (29-40) razjašnjeno je kako zapisi, premda nastali iz jednakih pobuda, odnosno prema istim propisima, ne sadrže uvijek jednaku količinu podataka, već je uz najčešće sažete i jednostavno koncipirane upise, moguće pronaći i one složenije, bilo da je riječ o informacijama bogatijim bilješkama ili o povjesničaru posebno korisnim upisima o nekoliko članova iste obitelji. Na jednak način, uz prevladavajuće bilježenje na talijanskom jeziku, u više slučajeva postoje „Upisi na latinskom jeziku“ (41).

I iduće su cjeline posvećene ukazivanju na raznovrsne podatke što ih se, uz dovoljno pedantan pristup, može iščitati iz tragova u matičnim knjigama. Premda kratki, upisi višekratno svjedoče o „Višestrukim migracijama“ (43-46), odnosno o slučajevima u kojima su pojedine osobe između napuštanja rodnoga mjesta i doseljavanja u Pulu kraće ili duže vrijeme živjele još negdje, neovisno o tome je li riječ o nekom od istarskih naselja ili kakvom udaljenijem kraju. Među doseljenicima iz austrijske Istre Bertoša je

pronašao primjere „Dugogodišnjih žitelja Pule“ (47-49), pri čemu je ponajčešće bila riječ o stanovnicima koji su se u ovaj južnoistarski grad preselili još u djetinjstvu, bivajući uz rodno mjesto vezani tek porijeklom. Postojbinu doseljenika pokatkad naznačuje i „Spominjanje crkava i župa“ (49).

Matične knjige korisne su i pri uvidu u egzistencijalnu osnovicu novopridošloga stanovništva, o čemu svjedoči nešto opsežnije poglavlje „Zanimanja“ (49-60). Autor je doseljenike iz austrijske Istre razdijelio na sluge i sluškinje, crkveno osoblje, obrtnike i srodna zanimanja, upravno osoblje te vojne osobe. Osim profesionalno, upisani u matične knjige višekratno su određivani „Posebnim podacima o etničkoj pripadnosti“ (61-62), a doseljenici su ponekad navedeni i kao „Novi stanovnici“ (63). Cjelinom „Vrste brakova“ (64-65) započinje, pak, dio knjige posvećen podacima o privatnom životu bivših žitelja austrijske Istre. Istraživač je uočio prisutnost dvaju pristupa imovinskim odnosima između bračnih drugova, odnosno braka na puljski način (lokalna inačica braka na istarski način) i braka na mletački način. Kao kuriozitet opisan je i jedinstven slučaj, barem kad je riječ o doseljenicima iz Istarske knežije, sklapanja braka na neuobičajenom mjestu, odnosno „Vjenčanja na stanciji“ (66), a u nastavku je izdvojen jedan među prilično brojnim slučajevima „Veće razlike u dobi između muža i žene“ (66) te bilješka o „Krvnom srodstvu između muža i žene“ (67).

Sklopljen na konvencionalan način ili u nešto manje očekivanim okolnostima, brak je najčešće bio blagoslovljen potomstvom, o čemu nešto više podataka donose poglavlja vezana uz djecu i to od samoga dolaska na svijet, čemu je posvećen naslov „Kasniji porođaji“ (69-70). Knjige krštenih neuvijeno su svjedočanstvo o raširenosti izvanbračnih veza, odnosno o postojanju „Nezakonite djece“ (71-77) koju je autor podijelio prema rodnom mjestu majke. Konačno, u crkvenim maticama ubilježeno je i više slučajeva „Krštenja obavljenog kod kuće“ (79), pri čemu je redovito bila riječ o izvanrednim okolnostima.

Matice umrlih također su, očekivano, opskrbile autora korisnim podacima, prije svega o „Dužini života“ (81) te o „Bolestima i uzrocima smrti“ (82-85). Kao i početak, kraj života pojedinih doseljenika odudarao je od prosjeka, o čemu je više informacija moguće pronaći u cjelinama „Iznenadna smrt“ (87), „Smrt od gladi“ (87), „Ubojstva i smaknuća“ (88-89), „Neobične smrti“ (89), „Smrt u dječjoj dobi“ (90) i „Smrt izvan vlastite kuće“ (91-93), a s navedenim je naslovima povezano i kraće poglavlje „Besplatni ukopi“ (93)

što je bila pojava vezana uz siromašne žitelje i raširenija u XVIII. nego li u XVII. stoljeću. Skiciravši u navedenim poglavljima raznorodne sastavnice života stanovništva Pule doseljenoga iz austrijske Istre, povjesničar je izneseno sumirao pod naslovom „I na kraju...“ (94-97). O posljednje poglavlje nadovezuju se prilozi, točnije tablična „Usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre u Puli“ (97-103) i „Dob umrlih doseljenika iz austrijske Istre“ (104), kao i „Cjeloviti popis doseljenika s područja austrijske Istre (sastavljen kronološkim redosljedom na temelju podataka iz puljskih matičnih knjiga od 1613. do 1817.“ (105-124). Pored korisnih kazala i autorove biografije kao očekivanih dijelova monografije, svakako valja istaknuti brojno, raznovrsno i zanimljivo slikovno gradivo vrijednost kojega se ne iscrpljuje u pukoj ilustrativnosti, već je korisnom nadopunom iznesenim podacima. Ukratko, opsegom nevelike *Migracije prema Puli* koristan su prilog poznavanju novovjekovne povijesti najvećega istarskog grada, a utemeljenošću u izvornom arhivskom gradivu predstavljaju neospornu podlogu i poticaj budućim istraživanjima.

Mihovil Dabo

David Di Paoli Paulovich, *Pedena: storia e memorie dell'antica diocesi Istriana*, Trieste: Associazione delle comunità istriane, 2012, 288 pp.

Per una singolare coincidenza, nel 225° anniversario della soppressione dell'antico vescovado di Pedena, vede la luce questo interessantissimo libro, frutto della corposa penna di David Di Paoli Paulovich, giovane studioso istriano. La storia di Pedena, interessante e ricca, non è stata però oggetto d'interesse delle storiografie passate e presenti aventi come oggetto di ricerca l'Istria e la sua storia religiosa. Lo hanno fatto in passato autorevoli firme, quali il vescovo emoniese mons. Giacomo Filippo Tommasini, Prospero Petronio, Niccolò Manzuoli, Pietro Kandler, Johann Wajkard Valvasor, Melchiorre Corelli, ed in tempi più recenti Sergio Galimberti, Giuseppe Cuscito, mons. Ivan Grah, Antonio Miculian, Tullio Vorano, Elvis Orbanić, ed altri ancora. Soprattutto in anni recenti gli studiosi hanno riscoperto le tematiche relative alla storia di Pedena. Lo ha fatto l'Orbanić con uno studio dedicato alla cattedra di S. Niceforo. Guido Rumici pochi anni fa ha